

per mi», Coromines (*L'Amor Traidor* IV, 78).

Comptat amb molt poca base l'afirmació⁴ d'*AlcM* que la forma «més correcta i etimològica» sigui *pantaix*, *pantaixa*, i que en el «català modern de Barcelona» s'hagi introduït *panteixar* per analogia: fundada estranyament en el fet que sigui *pantaissar* en llengua d'oc: com hem vist les grafies antigues porten *e* unànimement, i tothom sap que als oc. *laisa*, *escaissa*, *cais*, *païsser*, *lais*, *engraïssa*, etc., correspon en català *deixa*, *lleixa*, *esqueixa*, *queix*, *péixer*, *queixa*, *bleixa*, *feix*, *engreixa*, etc.; com sempre, els autors d'*AlcM* obeixen només al prejudici que una forma usual a Mallorca cal que sigui (per aquest sol fet) més antiga que la del cat. central. No descartem del tot, tenint en compte l'oposició *faixa/feix*, *caixa/quèix*, que també una evolució *pantaixa* pugui tenir alguna base antiga dependent de la posició respecte de l'accent i el vocalisme de la final, però seria forma minoritària i potser eliminada ja des de l'Edat Mitjana tenint en compte que en català les variants amb *aix* són molt menys nombroses i fins aquestes solen estar sotmeses a concurrència de les altres: *feixa/faixa*; però és més probable que *pantaixa* no sigui més que una alteració vulgar i dialectal, per analogia flexiva, a la manera de *endanya* per *endenya*, *espanya* per *espenya*, *sebre*, *jeure*, *desena*, etc.

Modernament aparegué també una variant *pantejar* amb invasió analògica d'una terminació més trivial: encara estranya a Lab. i no en sé notícia anterior a Verdaguier, sembla ser usual només en part del cat. or. (on és força general colloquialment) i el mall. (*DAG.*, *AlcM*): «al seu voltant tot regne s'astora y tremoleja: / anyells que han vist la ovella en mans del mator; / y, ab membres y ossos fora de lloc, lo món *panteja*, / sentint d'entre sos brassos arrabassar lo cor», Verdaguier, *Atl. v. 7c* (potser obligat per la rima, versió 1878, no en la de 1867, però aquesta el porta en *ix*, *5b*, i freqüent en Noller i Ruyra). «—Fes-te enrera --- o et fusellen per l'esquena. ¿Encara vols donar-n'hi més de carn al llop ---? Aquí baix tens en Pep que *panteja* — --- pobre Pep, que amb una bala al sagí agonitzava ---», MrnVayreda (*Puny.* XVIII, 277; = 4.^a ed. p. 216 *panteixa*).

Ja sembla figurar en algun text oc. ant. «*pantejar* intr. être agité? avoir peur?» (*PDPF*); quant al significat cf. encara oc. ant. *pantais*, ultra «rêve», amb el sentit de «souci, tourment, angoisse; trouble, confusion, agitation». En *Jaufré* 'insomni ple d'angoixa': «aïssi tota la nuit si plais ['es planyé' PLANXIT] / e estet en aquel *pantais* / que anc de sos oïls non dormí» (v. 7488); Roergue *pântâyssà* «panteler, palpiter ---» (Vayssier). També es mantingué allà l'acc. més etimològica 'somni', com el de l'enamorat de Flamenca: «lo baiza e l'abrossa / e non es jois qu'ela noïl fassa / --- / Quant Guillems ac vist *paniaisan* / tot so que si-dons li conseïlla ---» (v. 2960, junt amb *greu pantais* v. 4109); «dounàs lou tèms que l'on *pantaise*, / lou tèms qu'a tout lou mens *panteison* / lou bonux!» (*Mireio* II, 45.6, trad. «que l'on rêve»).

No és aquest l'únic canvi de sufix que ha sofert el

mot en romànic: fr. *panteler* 'panteixar', angl. *to pant* id. [S. xv], port. i cat. dial. *pantegar* [pall., etc.], andal. *pantoseo* «acció de jadar» (sentit a les muntanyes d'Almeria); i, amb contaminació de *panxa*: *panxegar*; aquest és un mot rossellonès i empordanès (no gironí, encara que vagi usar-lo Girbal i Jaume, fill de Girona, per cert impròpiament), però sovint i ben usat per Albert Saisset, Pere Coromines i alguns altres bons escriptors del Rosselló i l'Empordà: «mentrestant los cavalls s'afanyen i *panxeguen* / --- / hom arriba al cim de la costa!», Saisset (*Catal. del Ross.*, 228), «dels pobres voiajors / --- / l'un se plany dels ronyós, l'altre se plany del cap; / aquest sagna del nas i rocega una cama; / aquell, en *panxegant*, marxa com un franquet <cranc>» (*Perpiny.*, 92, i un altre passatge en cita encara *AlcM*), «lo pallago fa mala cara / i, emprés, cop de *panxegar*, / de plorar i de somnicar» (*Perpiny.*, 92, 58). «Allà va la ròssa *panxegant* de l'etern condemnat a mort, rodejat de soldats amb la baioneta calada»; «he adorat de genolls la immensitat de la volta tremolosa de llum, i he besat la terra descoberta *panxeganta* de vida en la migdiada d'istiu», «de bella nit em vaig perdre tot sol per una boscuria fantàstica *panxeganta* de misterioses remors», Coromines (*Joan Apòstol*, p. 127; *Presons Im.* 93; *Recés dels Tam.* 139).⁵

Quant als etimològics *panteixar/pantaissar*, la ss predominant occitana i la -x- del català suposen que *PANTASIARE* va introduir-se definitivament en data tardana en el llafí vulgar, quan la -s- intervocàlica ja s'hi sonoritzava i per tant la -s- grega hi restà sorda (si bé una variant oc. ant. i fr. ant. *pantoiser* sembla revelar que en part arribà encara a temps per participar en la sonorització en una part del territori).

DERIV.: *Panteix* [S. xv]. És encara 'angoixa del qui somia' en EmVilanova: «tan verdader com ho veyal! y quin *panteix*: volgreu cridar y la veu foudre-se'm en lo coll», si bé també 'bleix afanyós' (*Plor. y Rient*, 196.12, 208.21); com en: «el mar llafí en revolta --- aixecava --- la bàrbara remor del seu *panteix*», «el cor m'anava esvalotat, i em semblava que el seu *panteix* havia de sentir-se a deu passes de mi», Coromines (*Presons Im.*, O. C., 860a12, 490b6f.). *Pantaix* val. «sobrealiento, resuello» (Lamarca, *Dicc. Val.*); «el *pantaix* prompte els va véncer», EntValor («Jornada», Val., 18-xii-62); *Seidia*, 203; i a Borges Bla. (*BDLC* VI, 34) i Granja d'Escarp (1935). *Panxec*: «No has oït --- un sospir de dona, *panxec* de goig i de dolor, desmaiat alerta del sentinella que mig es dona ---?»; «se li féu un nus a la gola, i va esclatar en un plor que el melindro, amb la vehemència dels *panxecs*, li entrava i sortia», Coromines (*Silèm*, 256; *Lladrimes*, 1, c. 3, § 6, p. 73). Alteracions locals *pantec*, *pantatge*, *panteig*, *Panteixada*; *panteixaire*, *panteixant*; *panteixós*. *Panteixot*.

Fantàstic, pres del ll. *phantasticus*, gr. *φανταστικός* id., altre derivat de *φαίνω* [Llull]: «Vosaltres ab li ens concrets / per *fantàstiga* criatura, / si lo genus aver volets / dels ens reals haurets mesura», en la composició *L'Art de la Alquímia* atribuïda per J. Ros-